

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

โทรทัศน์เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในสภาวะแวดล้อมประจำวันของเด็ก เพราะเป็นรูปแบบของความบันเทิงเบื้องต้น เป็นสิ่งที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมกับผู้จัดทำรายการและเหตุการณ์ในแต่ละวันได้ โทรทัศน์ได้เปลี่ยนแปลงเงื่อนไขด้านเวลาและช่วงเวลาไป โทรทัศน์เป็นแรงจูงใจสำคัญที่ปลูกฝังวัฒนธรรมแก่เด็ก (Adler 1975 : 25) และจากการสำรวจจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ของประเทศไทย โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 11) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 - 2512 ปรากฏว่าครัวเรือนทั้งในและนอกเขตเทศบาลของทุกภาคทั่วประเทศไทย มีเครื่องรับโทรทัศน์มากกว่าร้อยละ 85 และมีการรับชมรายการโทรทัศน์ทุกวันหรือเกือบทุกวัน คือประมาณ 4 - 6 วันต่อสัปดาห์

โทรทัศน์ก็เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง ซึ่งทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับการศึกษานั้น (ถาวร เกิดเกียรติพงษ์ (2522 : 71 - 72) กล่าวว่า "...นอกจากที่บ้านและโรงเรียนแล้ว การปะทะสังสรรค์ทางสังคมก็รวมไปถึงสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ สื่อมวลชนเหล่านี้ใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อได้หรือเป็นสื่อเพื่อการศึกษาก็ได้..." โดยเฉพาะโทรทัศน์นั้น สกอร์เนีย (Skornia 1965 : 143) กล่าวว่า โทรทัศน์ไม่เพียงแต่สามารถสอนอะไรให้แก่ผู้ชมเท่านั้น และไม่น่าจะมีคำถามที่ว่าโทรทัศน์สอนได้หรือไม่ แต่ปัจจุบันน่าจะเป็นคำถามที่ว่า โทรทัศน์สามารถสอนหรือให้อะไรแก่เด็กที่ชม และเป็นไปด้วยเจตนา หรือเพราะด้วยความบังเอิญมากกว่า

โทรทัศน์กับการเรียนการสอน

ทั้งรายการโทรทัศน์เพื่อการบันเทิงและโทรทัศน์เพื่อการสอนโดยตรง ต่างก็มีต้นกำเนิดการผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อการค้าด้วยกัน แม้ว่ารายการของสถานีโทรทัศน์เพื่อการค้าจะไม่ได้มุ่งเพื่อการสอนโดยตรงก็ตาม แต่ก็ยังมีบทบาทสำคัญทางด้านการสอนอยู่มาก ในสหรัฐอเมริกาพบว่า หนึ่งในสี่ของรายการโทรทัศน์ที่ใช้ประกอบการสอนในโรงเรียนปัจจุบัน ก็มีกำเนิดมาจากสถานีโทรทัศน์เพื่อการค้านี้เอง (Heinich, Molenda and Russell 1982 : 218) ไลแลนด์ (Leiland 1972 : 6796A) แห่งมหาวิทยาลัยโอเรกอนได้ทำ

การวิจัยเกี่ยวกับการใช้โทรทัศน์เพื่อกิจกรรมการสอน สรุปได้ว่ารายการโทรทัศน์การค้าถูกนำไปใช้เพื่อกิจกรรมการสอนมีประโยชน์ในวิชาสังคมศึกษา คือร้อยละ 18.5 ในวิชาศิลปะและภาษาร้อยละ 15.4 วิชาพลศึกษาร้อยละ 12.5 และวิชาวิทยาศาสตร์ร้อยละ 11.5 จะเห็นได้ว่ารายการโทรทัศน์เพื่อการค้าและเพื่อการสอนก็สามารถให้ความรู้และการดำรงชีวิตได้ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม หรือคัดแปลงเพื่อใช้ประกอบการสอนในชั้นเรียนได้ (Heinich et al. 1982 : 220) สำหรับในประเทศไทยเด็กส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจชมรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษามากนัก แต่ชอบรายการบันเทิงมากกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดเตรียมรายการด้านการผลิตรายการเพื่อการศึกษายังไม่น่าสนใจพอ (Bumrongsuk Siha-Umphai 1975 : 190)

อย่างไรก็ตามรายการต่าง ๆ นั้นแม้ว่าจะไม่ได้จัดเตรียมเพื่อการสอนหรือการศึกษาโดยตรงก็ตาม แต่ก็สามารถเพิ่มพูนความรู้ทางสติปัญญา และให้เข้าใจความเป็นอยู่ได้ รายการโทรทัศน์เป็นตัวปลูกฝังความคิดแนวทางอาชีพและจริยธรรมได้เหมือนกัน เพราะรายการโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมและเด็กได้ชมเป็นประจำ เป็นพื้นฐานทางประสบการณ์ให้แก่เด็ก ในขณะที่ครูสามารถนำมาสร้างสรรคจัดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้แก่เด็กได้ (Heinich et al. 1982 : 220) เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ หลายอย่างได้จากโทรทัศน์และการที่เด็กเรียนรู้

เรื่องราวต่าง ๆ จากโทรทัศน์ที่ได้รับชมที่บ้าน ทำให้มีผลกระทบต่อรูปแบบพฤติกรรมในโรงเรียน (Brown, 1977 : 248) และยังมีผลสะท้อนต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของ
ในอนาคตอีกด้วย (กรมวิชาการ 2518 : 1)

ในประเทศอังกฤษ เป็นที่ยอมรับกันว่าในปัจจุบันโทรทัศน์มีบทบาทช่วยเพิ่มพูนความรู้ และทักษะทางการศึกษาแก่เด็กอย่างมาก ในปี 1974 ได้มีการศึกษาการใช้รายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศโดยศูนย์บริการของโรงเรียน พบว่าร้อยละ 84 ของโรงเรียนประถม และร้อยละ 64 ของโรงเรียนมัธยม ใช้รายการโทรทัศน์ดังกล่าวประกอบกิจกรรมการสอนในห้องเรียน (Howe 1977 : 122) รายการโทรทัศน์โดยทั่วไปสำหรับเด็กเน้นเพื่อความบันเทิง ในขณะที่บางรายการมุ่งเพื่อการสอน การอบรมหรือให้การศึกษาแก่เด็ก แต่รายการในอังกฤษส่วนใหญ่ก็พยายามจะรวมทั้งความบันเทิง การศึกษาและความรู้ไปพร้อมกัน (Howe 1977 : 107) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในยุคหลัง ๆ พบว่า อัตราความถี่ในการดูโทรทัศน์มีความสัมพันธ์กับเข้าวิญญาหรือสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาน้อยมาก แต่ก็มิปรากฏว่าการดูโทรทัศน์มากมีความ

สัมพันธ์กันทางบวกกับเขาวัวปัญญาและสัมฤทธิผลที่ต่ำ (Stein and Friedrich 1975 : 3 citing Friedrich & Stein 1973; Lyle & Hoffman 1972 a; Stein & Friedrich 1972)

✗ อธิพลของโทรทัศน์มีผลโดยตรงต่อผู้ชม แต่จะคงทนยาวนานอย่างไรขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม รวมทั้งประสบการณ์เดิมและสภาพปัจจุบันของผู้ชมด้วย โทรทัศน์อาจมีอิทธิพลต่อเด็กทั้งในด้านดีและด้านเสีย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ปกครอง ที่ช่วยให้คำแนะนำในการเลือกชม (ปฏิพัทธ์ กระแสอินทร์ 2509 : 218, Rose 1976 : 316 - 321) สำหรับเด็กบางกลุ่ม มีบางเหตุการณ์ในโทรทัศน์ที่ก่อให้เกิดผลเสีย แต่เด็กส่วนมากที่ดูโทรทัศน์ตามรายการปรกติแล้ว ไม่มีผลทั้งด้านดีหรือเสียแต่อย่างใด (Schramm 1961 : 2) ทางด้านอิทธิพลของรายการโทรทัศน์ต่อเด็กนั้น บำรุงสุข สีหอำไพ (Bumrongsuk Siha-Umphai 1975 : 188 - 192) ทำการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของรายการโทรทัศน์ต่อเด็กที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า โทรทัศน์มีอิทธิพลต่อลักษณะพิเศษของเด็ก ความถนัดน้อยของผลนั้นขึ้นอยู่กับสังคมในชั้นเรียน อายุและเพศของเด็ก โทรทัศน์ช่วยเพิ่มกิจกรรมทางสังคมเพราะเด็กสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มหลังจากการชมโทรทัศน์แล้ว และเด็กยังสามารถนำหัวข้อจากบทสนทนาทางโทรทัศน์มาอภิปรายกับเพื่อน ๆ อีกด้วย

✗ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกชมรายการโทรทัศน์

✗ ทางด้านพฤติกรรมการเลือกชมรายการโทรทัศน์ของเด็กนั้น ฉอย (Choi 1975 : 6746A) ได้ทำการวิจัยเพื่อหาพฤติกรรมที่แท้จริงในการชมโทรทัศน์ ผลการวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะบุคลิกภาพกับความชอบรายการโทรทัศน์ประเภทรุนแรง และความชอบในการเลือกชมมีความสัมพันธ์กับตัวแปรทางด้านประชากรเช่นเพศ ระดับการศึกษา รวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ ฉอย ยังสรุปว่าการที่เด็กชอบชมรายการประเภทรุนแรงนั้น น่าจะเป็นผลมากกว่าจะเป็นเหตุ สิ่งที่เป็นเหตุให้เด็กชอบรายการประเภทนี้ได้แก่บุคลิกภาพ ประสบการณ์ทางครอบครัวและความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของแต่ละบุคคล ซึ่งในข้อนี้ เดอเฟลอร์ (De Fleur 1975 : 201) ก็ได้กล่าวไว้ว่าบุคคลจะยอมรับหรือมีปฏิริยากับสื่อที่ได้รับอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยา 3 ประการ คือ ความแตกต่างระหว่างบุคคล / ฐานะหรือระดับชั้นทางสังคม ได้แก่ อายุ เพศ รายได้ ระดับการศึกษา

ที่พักอาศัยในเมืองหรือชนบท รวมถึงการนับถือศาสนา และประการสุดท้ายได้แก่ความสัมพันธ์ภายในสังคม โดยได้ให้รายละเอียดว่ามีตัวแปรที่ถือเป็นตัวแปรพื้นฐานซึ่งได้แก่ อายุ เพศ สถานะทางเศรษฐกิจที่พักอาศัยและการศึกษา ซึ่งเป็นตัวชี้ถึงประเภทเนื้อหา ที่ผู้สนใจ (De Fleur 1975 : 206, 210) โดยที่บทบาทของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างในการรับสื่อและความสัมพันธ์ภายในสังคม อย่างที่ไม่เป็นแบบแผนก็มีส่วนส่งผลกระทบต่อความสนใจในสื่อมวลชน ข่าวสารจะเข้าสู่บุคคลหนึ่งและถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น เนื่องด้วยความสัมพันธ์ในลักษณะนี้เอง (De Fleur 1975 : 208, 211, 212) ฉะนั้นในฐานะสมาชิกในกลุ่ม เด็กจะเรียนรู้ข่าวและความรู้ส่วนใหญ่หรือทั้งหมดจากสื่อที่กลุ่มรับเข้ามา (Hyman 1974 : 53) ในเรื่องนี้เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับทางด้านรายการโทรทัศน์โดยเฉพาะ สเตนเนอร์ (Steiner 1963 : 63) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความรู้สึกของผู้ชมต่อรายการโทรทัศน์ไว้ว่า "ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่สะท้อนมาจากความแตกต่างทางการศึกษาและศาสนา จะจะมีผลต่อความรู้สึกของผู้ชมรายการโทรทัศน์มากกว่าอิทธิพลพื้นฐาน เช่น เพศ อายุ และที่พักอาศัย" โดยที่สเตนเนอร์ทำการศึกษาเหตุผลในการชมโทรทัศน์ โดยตั้งคำถามแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ ตามเหตุผลที่ตัวผู้ชมเองเลือกชม กับเหตุผลที่คาดว่าผู้จะเลือกชม แล้วให้ค่าน้ำหนักเป็น ประติ บางโอกาส นาน ๆ ครั้ง และไม่เคย ผลจากคำถามข้อที่ว่า "คุณดูโทรทัศน์เพราะทุกคนที่คุณรู้จัก และเพื่อต้องการที่สามารถจะคุยกับเขาเหล่านั้นได้" กลุ่มที่ 1 ตอบว่าเป็นปกติ ร้อยละ 8 กลุ่มที่ 2 ตอบร้อยละ 20 ซึ่งเมื่อรวมกับร้อยละของผู้ที่ตอบว่าบางโอกาสและนาน ๆ ครั้งแล้ว ก็นับได้ว่าเป็นค่าร้อยละที่สูงพอสมควร เมื่อเทียบกับผู้ที่ตอบว่าไม่เคยในกลุ่มที่ 1 เพียงร้อยละ 1 และร้อยละ 18 ในกลุ่มที่ 2 (Steiner 1963 : 68 - 70) นั้นแสดงว่าผู้ชมส่วนใหญ่เลือกชมรายการจากรายการที่บุคคลที่รู้จักชม เป็นหลักในการเลือกด้วยเหมือนกัน

ด้านพฤติกรรมกรรมการชม ไฮว์กล่าวไว้ว่า ธรรมชาติในความชอบชมรายการประเภทต่าง ๆ ของเด็ก แปรเปลี่ยนไปตามเวลา แต่ในหนึ่ง ๆ ความแปรผันในความชอบชมรายการหนึ่งมีน้อยมาก และปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่มีต่อความชอบรายการที่แตกต่างกันก็คือด้านอายุ (Howe 1977 : 23) และยังมีข้อค้นพบที่แน่นอนอีกว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างของพฤติกรรมการชมที่สำคัญ ได้แก่ อายุ เพศ ระดับชั้นทางสังคม กลุ่มชนและเชื้อชาติ โดยสไตน์และเฟรดิค (Stein and Friedrich 1975 : 3) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของโทรทัศน์

ต่อเด็กและวัยรุ่น โดยเฉพาะการศึกษาของพฤติกรรมกรรมการชมและผลกระทบของรายการประเภทรุนแรงก้าวร้าว นอกจากนี้ปัจจัยดังกล่าวมีบทบาทต่อความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการชมแล้วยังอ้างถึงบทบาทของอาชีพที่มีต่อความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการชมรายการดังกล่าวด้วย (Stein and Friedrich 1975 : 58)

ปัจจัยทางด้านเพศ ซึ่งเป็นปัจจัยหรือตัวแปรพื้นฐานอันหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสื่อปฏิบัติกริยาและการยอมรับต่อสื่ออื่นแตกต่างกัน (บุญทิวา นาคะตะ 2524 : 45; De Fleur 1975: 206; Steiner 1963 : 63) นอกจากนี้ แบกกาเล (Baggalay 1980 : 146) ทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของผู้ชม โดยให้นักเรียนชาย 20 คน หญิง 20 คน ดูรายการข่าวที่จัดทำขึ้น ผลสรุปได้ว่า เพศเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนทำให้ความคิดเห็นในการชมแตกต่างกัน และจากการศึกษาของกูคฮาร์ต (Goodhart, Ehrenbera and collins 1979 : 48)* ได้วิเคราะห์การเลือกชมรายการโทรทัศน์ ก็ให้อาศัยปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ ศาสนา สภาพที่อยู่เป็นต้น

ผู้ปกครองกับรายการโทรทัศน์

สำหรับความสัมพันธ์ของผู้ปกครองกับการดูโทรทัศน์ของเด็กนั้น พบว่าการดูรายการโทรทัศน์ของผู้ปกครองมีผลต่อการดูรายการของเด็กหรือสมาชิกภายในบ้าน (Stein & Friedrich 1975 : 4) ถ้าผู้ปกครองยิ่งใกล้ชิดกับสมาชิกในครอบครัวมากเท่าใด ยิ่งมีแนวโน้มที่จะแนะนำหรือสรุปคุณค่าของรายการโทรทัศน์นั้นและความรู้ที่ได้จากผู้ปกครองจะรวดเร็วกว่าประสบการณ์จากอิทธิพลของโทรทัศน์เพียงอย่างเดียว (Steiner 1963 : 84) เพราะรายการโทรทัศน์จะให้ผลต่อเด็กทั้งด้านดีและเสีย (ปฏิพัทธ์ กระแสอินทร์ 2509 : 218, Schramm 1961 : 2) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองมีส่วนช่วยคอยแนะนำในการเลือกชม (รัดจวน มีนประดิษฐ์ 2513 : 162, Rose 1976 : 316 - 321) ซึ่งผู้ปกครองหลายคนก็นิยมชมชอบโทรทัศน์มากอยู่แล้ว ห่วงเหตุผลที่ว่าโทรทัศน์ช่วยทำให้เด็กอยู่กับบ้านช่วยให้ดูแลได้สะดวกยิ่งขึ้น แล้วถ้าหากตัวผู้ปกครองเองชอบดูโทรทัศน์อยู่แล้ว ก็สนใจที่จะให้เด็กได้ดูอย่างอิสระดู นี่จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้ปกครองหลายคนไม่ประสงค์ที่จะควบคุมการดูโทรทัศน์ของเด็กทั้งด้านเนื้อหาและเวลาการดู (Steiner 1963 : 89 - 90) ซึ่งสำหรับวัยรุ่นจะชอบรายการที่คล้ายคลึงกับผู้ปกครองน้อยกว่าเด็กเล็ก ทำให้เกิดความขัดแย้งกันในเรื่องรายการที่ชม แต่ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับ

ปัจจัยอื่นอีก เช่น จำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ในบ้านและเวลาออกอากาศเป็นต้น นอกจาก พฤติกรรมการดูของผู้ปกครองจะมีผลต่อการดูโทรทัศน์ของเด็กในบ้านแล้ว ในทางกลับกันความชอบของเด็กเองก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการดูของผู้ปกครองได้เช่นกัน สรุปได้ว่า สมาชิกภายในบ้านมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมหรือความชอบในการชมรายการโทรทัศน์ซึ่งกันและกัน (Stein & Friedrich 1975 : 4)

แต่อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยของบาล็อก (Balogh 1959 : 60 - 71) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่ง เพื่อดูอิทธิพลของผู้ปกครองในการชักจูงเด็กให้ดูโทรทัศน์กับการเลือกรายการให้เด็กดู ผลการวิจัยเป็นที่ยืนยันได้ว่านักเรียนส่วนใหญ่ชอบดูโทรทัศน์มากกว่ากิจกรรมยามว่างอื่น ๆ เพราะได้ทั้งความรู้และความสนุกเพลิดเพลิน แม้ว่าผู้ปกครองคอยควบคุมการดูอยู่ที่ตามสำหรับงานวิจัยในประเทศไทยส่วนใหญ่พบว่าเด็กดูโทรทัศน์แล้วการเรียนเป็นปกติ คือไม่ทำให้การเรียนเสียไป (พัชรี รังสิกุล 2511 : 40, นพรัตน์ ศรีประทุม 2512 : 76, ศิริรัตน์ เจริญศักดิ์ 2513 : 175, รัญจวน มีนประคิษฐ์ 2513 : 162) และในความคิดของผู้ปกครองมีความคิดเห็นว่าโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการเลียนแบบของเด็กมากที่สุด ทำให้รู้จักแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์และทำให้การเรียนดีขึ้นด้วย (สมพงษ์ แต่งตาด 2510 : 65) สาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้รายการโทรทัศน์ไม่ส่งเสริมให้การเรียนของเด็กดีขึ้น อาจเป็นเพราะคุณภาพของรายการที่มุ่งให้ความรู้อยู่ในระดับปานกลาง (ทัศนีย์ ยาสมาน 2518 : 100) และรายการส่วนใหญ่เนื้อหาเหมาะกับการดำรงชีวิตมากกว่าการศึกษา (นพรัตน์ ศรีประทุม 2512 : 74)

ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวก็มีผลต่อการเลือกชมรายการโทรทัศน์เช่นกัน (รัญจวน มีนประคิษฐ์ 2513 : 162) ซึ่งบุญทิวา นาคะตะ (2524 : 45) ทำการศึกษาการยอมรับรายการโทรทัศน์เพื่อสุขภาพของสมาชิกรายการโทรทัศน์ของศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา พบว่าการยอมรับรายการโทรทัศน์ดังกล่าวมีความแตกต่างกัน ระหว่างเพศ อายุ การศึกษา อาชีพและรายได้ และนอกจากนี้ คาฮัล (Kahl cited by Sewell & Shah 1971 : 127) ยังได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมของผู้ปกครองและตัวแปรทางจิตวิทยาในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการแบ่งชั้นทางสังคมกับความปรารถนาและความชอบใจ ๆ

✓ บทบาทของกลุ่มเพื่อนกับรายการโทรทัศน์

เมื่อพิจารณาถึงการเลือกชมรายการโทรทัศน์ของเด็กวัยรุ่น พบว่าเด็กวัยรุ่นมีลักษณะ

เป็นตัวของตัวเอง รักอิสระ แต่ก็ยังพึ่งกลุ่มเพื่อนเพื่อช่วยในการตัดสินใจบางอย่าง และกลุ่มเพื่อนก็มีอิทธิพลต่อกัน เช่นความสนใจ ความชอบ ทัศนคติ เป็นต้น (Waller 1981 : 157-158) เมื่อเป็นเช่นนี้ เด็กจะชอบดูโทรทัศน์กับเพื่อนและอภิปรายทสนทนาในโทรทัศน์กับเพื่อน ๆ มากกว่ากับผู้ปกครอง และจะมีทัศนคติทางลบต่อเพื่อนที่ไม่ได้ดูโทรทัศน์ (ชายุ จันทรเจียวี 2522 : 100; Bumrongduk Siha-Umphai 1975 : 192; Lyle & Hoffmann 1972 : 170) แต่เด็กที่ดูโทรทัศน์แล้วมีการสรุปเนื้อหาโดยมีผู้ปกครองคอยแนะนำจะได้ผลทางด้านต่าง ๆ ได้ดีกว่าเด็กที่ดูร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ (ปฏิพัทธ์ กระแสอินทร์ 2509: 216 Fontes 1971 : 84; Rose 1976 : 316 - 321)

นอกจากนี้ตามทฤษฎีการสื่อสารมวลชนของ เดอเฟลอร์ (De fleur 1975 : 201) กล่าวถึงบทบาทของกลุ่มสัมพันธ์กับการรับสื่อมวลชนว่า "...ข่าวสารจะเข้าสู่บุคคลหนึ่งแล้วจะถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น ก็เนื่องด้วยความสัมพันธ์กันในสังคม และมีส่วนส่งผลต่อความสนใจต่อสื่อมวลชนต่าง ๆ ด้วย..." และในฐานะสมาชิกของกลุ่ม เด็กจะเรียนรู้ข่าวสารและความรู้ส่วนใหญ่หรือทั้งหมดจากสื่อที่กลุ่มรับเข้ามา (Hyman 1974 : 53; Steiner 1963 : 68-70) นั่นหมายความว่า ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเพื่อนก็มีส่วนส่งผลกระทบทำให้เกิดความแตกต่างในการเลือกชมรายการโทรทัศน์ ด้วยเช่นกัน

การแบ่งประเภทของรายการโทรทัศน์

การแบ่งรายการโทรทัศน์ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละงานวิจัยเฉพาะเรื่องจะมีความยึดหยุ่นในการจัดกลุ่มประเภทของรายการแยกย่อยออกไปต่าง ๆ กัน แต่อย่างไรก็ตามรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศทุกสัปดาห์จะมีรูปแบบเปลี่ยนออกที่แน่นอนเป็นอันเดียวกันจนกลายเป็นสูตรสำเร็จ ซึ่งแต่ละสัปดาห์จะมีรูปแบบที่เหมือนเดิม แต่จะให้รายละเอียดทางความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงกหลายไป (Edward and Bretz 1968 : 33) ผู้ผลิตรายการจะต้องระลึกเสมอว่าผู้ชมแบบไหนจะชมรายการประเภทใด เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเหล่านั้นอย่างแท้จริง ส่วนผู้ชมเองเพื่อไม่ให้เสียเวลาหรือพลาดรายการที่สนใจไป ก็ควรจะรู้จักกลุ่มหรือประเภทของรายการต่าง ๆ ด้วย เริ่มจากกลุ่มรายการประเภทนาฏกรรม(Dramatic Program) เป็นรายการที่ต้องใช้ตัวผู้แสดงเป็นหลัก มีการแสดงบทบาทต่าง ๆ แบ่งย่อยได้ดังนี้ (Swinsor 1964 : 92)

1. ละคร (Plays)
2. ภาพยนตร์เป็นตอน (Series)
3. ภาพยนตร์เรื่องยาว (Serials)
4. สารคดี (Drama documentaries)
5. สารคดีเป็นตอนหรือชุด (Drama documentary series)
6. รายการบันเทิงที่จัดทำเป็นตอนสั้น ๆ (Light entertainment series)

จากการแยกประเภทรายการโทรทัศน์เป็นรายการกลุ่มครามาและอน-ครามานี้ เอ็ดเวิร์ดและเบรทซ์ (Edward and Bretz 1968 : 33) ได้เสนอว่ามีรายการย่อย ๆ ดังนี้คือ รายการประเภทอน-ครามา ประกอบด้วย รายการข่าว อภิปราย เกมส์ แข่งขันตอบปัญหา รายการสำหรับเด็ก รายการเด็ก รายการสำหรับวัยรุ่น รายการเพื่อการศึกษา สารสนเทศ ศาสนา รวมถึงรายการดนตรีและสารบันเทิง ส่วนรายการประเภทครามาได้แก่ รายการประเภทภาพยนตร์เป็นตอนหรือเป็นชุด ภาพยนตร์ทศวรรษตะวันตก ละคร ละครชีวิตหรือละครล้อเลียนสังคม รายการสืบสวนสอบสวน และรายการสารพันบันเทิง (Dramatic Specials) งานวิจัยอื่น ๆ ก็มีการแบ่งประเภทของรายการที่แตกต่างกันออกไปบ้างเล็กน้อย แต่ก็มีขอบเขตที่เหมือนกันอยู่มากทีเดียว ดังเช่น กูดฮาร์ดท์ (Goodhardt, et al. 1979: 5) ทำการวิเคราะห์พฤติกรรมการดูและทัศนคติต่อรายการโทรทัศน์ในประเทศอังกฤษ ได้จัดประเภทของรายการโดยคัดแปลงจากของวิลเลียม เมื่อปี 1974 ไว้ดังนี้คือ ภาพยนตร์ชุดและภาพยนตร์เป็นตอนสั้น ข่าวและบริการสังคม ภาพยนตร์เรื่องยาว การศึกษา โฆษณาธุรกิจ บันเทิงทั่วไปซึ่งรวมถึงรายการแสดงดนตรีด้วย ปกติกะบันเทิง เกมส์และตอบปัญหา และอภิปราย รายการเด็ก สารคดี กีฬา ละคร ข่าวประชาสัมพันธ์ ศาสนา สุกท้ายได้แก่ศิลปะและดนตรี สำหรับการวิเคราะห์การเลือกชมรายการต่าง ๆ จากปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ ศาสนา สถานที่อยู่อาศัย กูดฮาร์ดท์ (Goodhardt, et al. 1979:48) ได้จัดแบ่งรายการออกเป็น

1. ข่าวประจำวัน (News & News Magazines)

2. สารคดีรวมทั้งวิเคราะห์ข่าว (Documentaries & News Features) อาจมีลักษณะเป็นข่าวแบบสารคดี อภิปรายทั่วไป รายการแบบนิตยสารหรือปกิณฑกะอย่างใดอย่างหนึ่ง

3. ศาสนา (Religion)

4. การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education)

5. ละครและภาพยนตร์ (Drama & Serials) อาจเป็นเรื่องสั้นเป็นตอน ๆ เรื่องผจญภัยและอาชญากรรม วีระบุรุษตะวันตก และภาพยนตร์ชุดซึ่งดำเนินเรื่องสืบต่อกันโดยยึดเค้าโครงเรื่องเดิม

6. ภาพยนตร์เรื่องยาว (Cinema Film)

7. รายการบันเทิงและดนตรี (Entertainment & Music) ได้แก่ ละครตลก แข่งขันและเกมส์ ดนตรีผ่อนคลายอารมณ์ และอื่น ๆ

8. กีฬา (Sports)

ส่วนการจัดประเภทรายการเพื่อศึกษาอัตราการดูซ้ำ หรือการติดตามชมรายการโทรทัศน์ กูดฮาร์ดท์ (Goodhardt, et al. 1979 : 58) แบ่งรายการออกไว้ดังนี้

1. ภาพยนตร์เรื่องยาวเป็นชุด ๆ (Serials)

2. ภาพยนตร์เป็นตอน (Series)

3. ละครตลกเป็นตอน ๆ (Comedy Series)

4. รายการโชว์ (Shows)

5. แข่งขันตอบปัญหาและเกมส์ (Quizzes & Games)

6. รายการกีฬา (Sports)

7. ภาพยนตร์เรื่องยาว (Films)

8. ละครโทรทัศน์ (Plays)

9. ปกิตกะ (Miscellaneous)

ซึ่งผลของการศึกษา พบว่าการติดตามชมรายการใด ๆ ของผู้ชมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น อิทธิพลของครอบครัว ความชอบรายการภายในครอบครัวขัดแย้งกัน และแรงดึงดูดใจของกิจกรรมอื่น ๆ (Goddhardt, et. al 1979 : 97) :

หลังจากที่ได้วิเคราะห์ความชอบชมรายการโทรทัศน์ในอังกฤษช่วงปี 1972 แล้ว กูดฮาร์ดท์ (Goddhardt, et al. 1979 : 112 - 113) ได้จัดกลุ่มรายการโทรทัศน์ขึ้นใหม่จากการวิเคราะห์ครั้งนี้ไว้ 6 กลุ่ม ได้แก่

1. กีฬา (Sports)
2. ข่าว (Current Affairs)
3. บันเทิง (Light Entertainment) ประกอบด้วยภาพยนตร์ชุด บันเทิงทั่วไป และละครชีวิต
4. รายการประเภทผจญภัย (Adventure)
5. รายการสำหรับเด็ก (Children's)
6. รายการอื่น ๆ ที่ไม่สามารถระบุชื่อ หรือจัดเข้ากลุ่มข้างต้นได้

จากการแบ่งกลุ่มผู้ชมตามประเภทของรายการโทรทัศน์ทั้ง 6 ประเภท ที่ได้จากการวิเคราะห์ความชอบนี้ มิได้หมายความว่าผู้ชมกลุ่มที่ชมรายการประเภทหนึ่งจะไม่ชอบหรือไม่ชมรายการประเภทอื่นเลย แต่เป็นเพียงการสะท้อนให้เห็นถึงความชอบโดยเฉลี่ยต่อรายการหนึ่งมากกว่ารายการประเภทอื่น

ไพท์ (Piepe, Emerson and Lannon 1975 : 67 - 90) ทำการสำรวจความชอบในการเลือกชมรายการและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับชั้นทางสังคมกับลักษณะนิสัยในการดูโทรทัศน์ของกลุ่มคนผู้ใช้แรงงานและครอบครัว ในพอร์ตsmouth เขาได้จัดกลุ่มของ

รายการโทรทัศน์ออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้ (Piepe, et al. 1975 : 92 - 93)

1. ละครสั้นและรายการบันเทิง (Comedy and light entertainment)
2. การศึกษาและสารนิเทศ (Educational and informational)
3. กีฬา (Sports)
4. ละครและภาพยนตร์ชุด (Plays and quality series)
5. ภาพยนตร์เรื่องยาว (Films)
6. รายการสำหรับเด็ก (Children's programmes)
7. รายการศาสนา (Religious programmes)

โลyle และฮอฟแมน (Lyle and Hoffman 1972 : 132, 147) ได้ศึกษาถึงการใช้โทรทัศน์และสื่ออื่น ๆ ของเด็ก โดยให้นักเรียนระดับ เกรด 1 เกรด 6 และเกรด 10 เลือกรายการโทรทัศน์ที่ชอบมากที่สุด 4 รายการ และนำรายการต่าง ๆ มาจัดกลุ่มได้เป็น 14 กลุ่ม ได้แก่

1. การผจญภัยแนวใหม่ (Hip adventure)
2. ละครเบาสมอง (Situation comedy)
3. ละครชีวิตครอบครัวเบาสมอง (Family situation comedy)
4. ตำรวจและนักสืบ (Cop/detective)
5. การ์ตูน (Cartoon)
6. ดนตรีและรายการวิพิธทัศนา (Music and variety)
7. ละคร (Plays)
8. นาฏกรรม (Dramatic)

9. ข่าว (News)
10. การศึกษาและวัฒนธรรม (Education and Culture)
11. ภาพยนตร์ดาวตะวันตก (Western)
12. เกมส์ (Games)
13. กีฬา (Sports)
14. ภาพยนตร์เรื่องยาว (Films)

ผลสรุปได้ว่า ละครชีวิตครอบครัวเบาสมอง (Family Situation Comedy) เป็นรายการประเภทที่นักเรียนเกรด 1 และเกรด 6 ชอบมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือร้อยละ 25 และ 23 ตามลำดับ ส่วนนักเรียนเกรด 10 ชอบรายการประเภทผจญภัยแนวใหม่ (Hip adventure) มากที่สุดคือร้อยละ 20 สำหรับรายการที่นักเรียนทั้ง 3 ระดับชอบน้อยที่สุดได้แก่ รายการข่าว คือไม่มีนักเรียนเกรด 1 ชอบรายการข่าวเลย ส่วนเกรด 6 และ 10 มีร้อยละ 1 เท่ากัน

สำหรับการจัดประเภทของรายการโทรทัศน์ ซึ่งกู๊ดฮาร์ตส์ ได้คัดแปลงมาจากของ วิลเลียมมัน วิลเลียม (William 1974 : 44 - 71) มีแนวคิดที่ว่าโทรทัศน์เกิดมาจากการรวมและการพัฒนาารูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ ห้องประชุมสาธารณะ ห้องเรียน วิทยุ โรงภาพยนตร์ โรงละคร สนามกีฬา ป้ายประกาศ โฆษณาและอื่น ๆ จึงได้จัดกลุ่มรายการโทรทัศน์ตามรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้จากการพัฒนา อันมีสาเหตุมาจากเทคโนโลยีเป็น 9 ประเภทด้วยกันดังนี้

1. ข่าว (News)
2. อภิปรายและสนทนา (Argument and Discussion)
3. การศึกษา (Education)
4. ละคร (Drama)

5. ภาพยนตร์ (Films)
6. วิพิธทัศนา (Variety)
7. กีฬา (Sports)
8. โฆษณา (Advertising)
9. เกมส์และการแสดงที่มีพิธีการเป็นผู้ดำเนินรายการ (Pastimes)

* * นอกจากนี้เฉพาะรายการที่ผู้ชมสนใจ ซึ่งไม่รวมถึงรายการโฆษณาสินค้า วิลเลียม (William 1974 : 79 - 81) ได้จัดรายการออกเป็น 10 ประเภท พร้อมทั้งอธิบายรายละเอียดลักษณะของแต่ละประเภทไว้คือ

1. ข่าวและข่าวบริการสังคม (News and Public Affairs) ได้แก่ ข่าวในประเทศ ข่าวต่างประเทศ ข่าวการเกษตร ข่าวกีฬา วิเคราะห์ข่าว และการสนทนา หรือการอภิปรายปัญหาสังคม
2. สารคดี (Features and Documentaries) ได้แก่ ภาพยนตร์สารคดี ห้องเที่ยว ชีวิตสัตว์ รวมทั้งรายการที่ให้สาระความรู้
3. การศึกษา (Education) เป็นรายการที่จัดขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชน ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
4. ศิลปะและดนตรี (Arts and Music) เช่นรายการจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ภาษาและวรรณคดี รวมถึงรายการดนตรีคลาสสิก
5. รายการสำหรับเด็ก (Children's Programmes) เป็นรายการที่จัดขึ้นสำหรับเด็กโดยตรง อาจเป็นการตูน หุ่นเชิดมือ หุ่นกระบอก ซึ่งให้ทั้งความรู้และ/หรือความบันเทิง
6. ละครโทรทัศน์ (Drama) รายการที่จัดเป็นละครโทรทัศน์ ต้องเป็นตอนสั้น ๆ และดำเนินเรื่องติดต่อกันไปตลอด

7. ภาพยนตร์ (Movies) เป็นภาพยนตร์เรื่องยาวที่ได้จากโรงภาพยนตร์

8. ปกิณฑะบันเทิง (General Entertainment) (คำว่า "ปกิณฑะบันเทิง" ตั้งขึ้นโดย จานง รังสิกุล อ้างถึงใน จุมพล รอดคำดี 2523 : 80) เป็นรายการที่เน้นความบันเทิงในหลายรูปแบบ แต่ยังให้สาระความรู้อยู่บ้าง เป็นรายการแข่งขันตอบปัญหาชิงรางวัล ใ้คว้าที่ แพ้ชนะและคนตรี หรืออาจมีหลายรูปแบบดังกล่าวรวมกัน

9. กีฬา (Sports) เป็นรายการที่จัดขึ้นเพื่อสุขภาพอนามัย และความบันเทิง รวมถึงการอภิปรายเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพและอนามัย

10. ศาสนาและรายการส่งเสริมศีลธรรม (Religion) เป็นรายการถ่ายทอดพิธีกรรมทางศาสนา สารคดี และการอภิปรายความทางศาสนาและการส่งเสริมศีลธรรม

สำหรับในประเทศไทย สถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ ก็ได้พยายามจัดรายการต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้าย ๆ กันเข้าในกลุ่มเดียวกัน เพื่อให้ผู้ชมได้ใช้ประกอบการพิจารณาเลือกชมรายการต่าง ๆ ได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น แต่รายการในแต่ละเดือนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ฉะนั้นประเภทของรายการ อาจมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับรายการโทรทัศน์ในเดือนนั้น ตัวอย่างเช่นสถานีโทรทัศน์สีช่อง 3 ได้แบ่งประเภทของรายการที่ออกอากาศในเดือนกุมภาพันธ์ 2528 ไว้ดังนี้ (ไทยทีวีสีช่อง 3 2528 : 4 - 5) คือภาพยนตร์เรื่องยาว ภาพยนตร์ชุด (จีน) ภาพยนตร์ชุด (ฝรั่ง) ภาพยนตร์ชุด (ญี่ปุ่น) ละคร สารคดีและการศึกษา รายการเด็กและการตูน ปกิณฑะ ส่งเสริมศีลธรรม คนตรี-เกมส์โชว์ กีฬาและข่าว ซึ่งทางสถานีโทรทัศน์สีช่อง 3 อ้างว่า การจัดประเภทรายการออกเป็นกลุ่ม ๆ เช่นนี้ก็เพื่อให้ผู้ชม...หากันได้ง่ายเร็วไว เพียงแต่ไล่เรียงรายการตามประเภทต่าง ๆ ... (ไทยทีวีสีช่อง 3 2528 : 4)

ทางด้านการศึกษา ภัทร์ภูรี ประยูรเกียรติ (2520 : 9) ทำการศึกษาอิทธิพลของรายการโทรทัศน์ภาคห้วคำต่อกรอ่านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร ได้แยกรายการโทรทัศน์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. รายการข่าว
2. รายการสารคดี และ

3. รายการบันเทิง ซึ่งประกอบด้วย ภาพยนตร์ชีวิต ภาพยนตร์ไทย ภาพยนตร์จีน ภาพยนตร์ญี่ปุ่น ภาพยนตร์อินเดีย ภาพยนตร์ตะวันตก ละคร การ์ตูนและดนตรี ผลสรุปได้ว่าการชมรายการโทรทัศน์ ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนอ่านหนังสือเพิ่มขึ้น โดยที่นักเรียนชายมีรายการประเภทสารคดีช่วยกระตุ้นการอ่าน ในขณะที่ภาพยนตร์ช่วยให้นักเรียนหญิงมีการอ่านเพิ่มขึ้น (ภัทรภูรี ประยูรเกียรติ 2520 : 106, 107)

ต่อมาในปี 2523 พรรณี กิจจาวิทย์ (2523 : 36) ทำการศึกษาอิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้จัดกลุ่มของรายการโทรทัศน์เป็นประเภทให้ละเอียดเพิ่มขึ้นอีกได้แก่ รายการประเภทความรู้รอบตัวและข่าว ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย ภาพยนตร์จีน ภาพยนตร์ ภาพยนตร์ไทย ภาพยนตร์ฝรั่ง ละคร กีฬาและดนตรี ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและหญิงดูโทรทัศน์ทุกวัน และดูรายการที่สนใจเป็นอัตราส่วนค่อนข้างสูง และหลังจากดูโทรทัศน์แล้ว ผลการเรียนเป็นปกติ (พรรณี กิจจาวิทย์ 2523 : 28, 79)

จะเห็นได้ว่าประเภทของรายการโทรทัศน์ต่าง ๆ มีการจัดแบ่งที่แตกต่างกันไปบ้าง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในแต่ละครั้ง การแบ่งรายการโทรทัศน์ให้ละเอียดลงไป บางรายการอาจมีลักษณะที่สามารถจัดอยู่ได้มากกว่าหนึ่งกลุ่ม ไม่ว่าจะด้วยลักษณะของเนื้อหา หรือด้วยวัตถุประสงค์ของผู้ชม เช่นรายการกีฬา ผู้ชมบางส่วนดูรายการกีฬาเพื่อศึกษาวิธีการ เพื่อเป็นแนวทางบำรุงรักษาสุขภาพ หรือเพื่อศึกษาทักษะกีฬา ในขณะที่ผู้ชมอีกกลุ่มหนึ่งดูรายการกีฬาเพื่อความบันเทิง สนุกสนาน รายการกีฬาจึงจัดเป็นรายการที่จัดอยู่ในประเภททั้งให้ความรู้และความบันเทิง (Goodhardt, et al. 1979 : 114) เมื่อมีความแตกต่างกันในการแบ่งประเภทรายการ จุมพล รอดคำดี (2523 : 76 - 80) จึงได้เสนอเกณฑ์การแบ่งประเภทของรายการโทรทัศน์และรายการวิทยุไว้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การแบ่งประเภทรายการตามเนื้อหาของรายการเป็นหลัก เช่นนวนิยาย เรื่องอิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น
2. การแบ่งประเภทรายการตามวิธีเสนอรายการเป็นหลัก เช่น อภิปราย ละคร ฯลฯ
3. การแบ่งประเภทรายการจากกลุ่มผู้ชมเป็นหลัก เช่น รายการสำหรับเด็ก รายการสำหรับผู้ใหญ่ เป็นต้น

4. การแบ่งประเภทรายการตามหน้าที่ของสื่อมวลชนเป็นหลัก ได้แก่

4.1 รายการบันเทิง เช่น คณิตร์ ภาพยนตร์ ละคร การ์ตูน ฯลฯ

4.2 รายการสาระประโยชน์

4.3 รายการข่าว

4.4 รายการบริการประชาชน

4.5 รายการสาระความรู้ เช่นรายการเพื่อการศึกษา รายการหายปัญหา

รายการสารคดีท่องเที่ยว ฯลฯ

อย่างไรก็ดี ถ้าคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการดูโทรทัศน์ของผู้ชมเป็นหลัก ซึ่งมีอยู่เพียง 2 ประการคือ เพื่อสาระความรู้ และเพื่อความบันเทิง ซึ่งผู้ชมส่วนใหญ่ดูโทรทัศน์เพื่อความบันเทิงมากกว่า ในเรื่องนี้ สเตนเนอร์ (Steiner cited by Quaal and Brown 1968 : 147) ให้ข้อสังเกตที่ได้จากการสำรวจของเขาว่า ผู้ที่เข้าศึกษาในระดับวิทยาลัยเป็นผู้ที่มีความเลือกสรรในการชม นักศึกษาเหล่านั้นมีความสนใจอย่างกว้างขวางต่อสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งความบันเทิง นอกเหนือจากโทรทัศน์ แต่นักศึกษาเหล่านั้นยังคงดูรายการประเภทการศึกษาและประเภทให้ความรู้น้อยมาก ทั้ง ๆ ที่เขาอ้างว่าต้องการให้รายการประเภทนี้มีมาก ๆ

ต่อมา ดร.โบเวอร์ (Bower cited by Quaal and Brown 1968 : 147) ได้ยืนยันข้อสังเกตของสเตนเนอร์ เขาพบว่าผู้ชมที่มีการศึกษาดีกว่า เป็นผู้ที่มีความเลือกสรรในการชมมาก จึงทำให้มีรายการที่สนใจจริง ๆ น้อยกว่า และในปี 1970 เขาก็พบว่าผู้ชมที่มีการศึกษาดีนั้นก็ใช้เวลาดูโทรทัศน์มากพอ ๆ กับผู้ชมกลุ่มอื่น ๆ และแบ่งเวลาในการดูให้กับรายการประเภทต่าง ๆ เช่น ละครข่วนหัว (Comedy) ภาพยนตร์ (Film) ข่าวและสาระสนเทศ (News and information) เป็นต้น ซึ่งก็มีสัดส่วนที่คล้ายกับผู้ชมที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ยิ่งกว่านั้นถ้ามีรายการให้เลือกระหว่างรายการข่าวและสาระสนเทศกับรายการบันเทิง เขาเหล่านั้นก็มีแนวโน้มที่จะเลือกรายการบันเทิง เหมือนกับผู้ชมกลุ่มอื่น ๆ

จากทฤษฎีและงานวิจัยดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกชมรายการโทรทัศน์ประเภทต่าง ๆ กันนั้น มีอยู่ 2 ประการ คือ ความแตกต่างระหว่างบุคคลของตัวผู้ชมเอง อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นทางสังคม (Social Class) (บุญทิวา นาคะตะ 2524 : 45; Bagalay 1980 : 146; De Fleur 1975 : 206; Goodhardt

และเขาวัดุมหาซึ่งอาจวัดออกได้ในรูปของระดับการศึกษาหรือสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน (De Fleur 1975 : 206, 210; Bower cited by Quaal and Brown 1968 : 147; Stein and Friedrich 1975 : 3 citing Friedrich & Stein 1973; Lyle & Hoffman 1972; Stein & Friedrich 1972) ประการที่สองคือความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้ชมกับสังคม เริ่มจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ได้แก่ สถานะทางสังคม เศรษฐกิจและการศึกษาของครอบครัว ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกำรเลือกชมรายการโทรทัศน์ที่แตกต่างกัน (วิจัยวน มีนประดิษฐ์ 2513 : 162; Bumrongsuk Siha-Umphai 1975 : 188 - 192; De Fleur 1975 : 206, 208, 210 - 212; Hirschman 1981 : 79) ซึ่งความชอบชมรายการโทรทัศน์ของผู้ปกครองหรือหัวหน้าครอบครัวกับตัวเด็กอาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการชมรายการโทรทัศน์ของซึ่งกันและกัน (Stein and Friedrich 1975 : 4) หรือผู้ปกครองอาจเป็นผู้คอยให้คำแนะนำและควบคุมพฤติกรรมการชมของเด็ก (วิจัยวน มีนประดิษฐ์ 2513 : 162; สมพงษ์ แดงคาด 2510 : 65; Balogh 1959 : 60 - 71; Rose 1976 : 316 - 321; Kahl cited by Sewell and Shah 1971 : 127) ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้ชมกับสังคมภายนอกครอบครัว เด็กวัยรุ่นจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอย่างมากกับเพื่อนร่วมห้องเรียน (ชูศรี นกะจัต 2521 : 42; Evans 1966 : 149) ดังนั้นในกลุ่มเพื่อนย่อมมีอิทธิพลต่อการเลือกชมรายการโทรทัศน์ที่แตกต่างกัน ทั้งขึ้นอยู่กับกำรยอมรับและบทบาทของกลุ่มนั้น ๆ (ชาญ จันทร์เจียวใช้ 2522 : 100; ปฏิพัทธ์ กระแสอินทร์ 2506 : 216; Bumrongsuk Siha-Umphai 1975 : 192; Fontes 1971 : 84; Hyman 1974 : 53; Lyle and Hoffman 1972 : 170 ; Steiner 1963 : 68 - 70) จะเห็นได้ว่าตัวแปรดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเลือกชมรายการโทรทัศน์ประเภทต่าง ๆ ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม